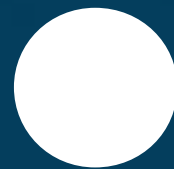

Erfgoed Brussel

37

Herfst 2024

U

Dossier

**OBJECTEN EN
COLLECTIES**

De gemeentelijke collecties van Schaarbeek

Een gedeelde kennis

INTERVIEW MET VÉRONIQUE BACCARINI

VERANTWOORDELIJKE VOOR HET BEHEER VAN HET GEMEENTELIJK ERFGOED (KUNSTCOLLECTIE)

EN ALINE WACHTELAER

ARCHIVARIS VAN DE GEMEENTE SCHAARBEEK

MURIELLE LESECQUE

NVDR

Onder de honderden collecties die Brussel rijk is, nemen die van gemeentelijke instellingen een prominente plaats in. De volgende twee bijdragen geven een inkijk in het inventariseringswerk in de gemeente Schaarbeek.

Aline De Wachtelaer gaat in haar artikel verder in op de inventarisering van een bijzonder erfgoed : het schoolmeubilair wat meteen ook de rijkdom en de diversiteit van deze gemeentelijke collectie illustreert.

La fontaine d'amour (De Minnebron), centraal paneel van de triptiek voor de schoorsteenmantel van de vroegere Sectiezaal in het gemeentehuis, Herman Richir, 1918 (© verz. gemeente Schaarbeek).

AFB. 1
Yvonne Vonnot-Violet, *Een ochtend in mei*, schilderij, 1931 (© verz. gemeente Schaarbeek).

E ERST EN VOORAL: WAT IS JULLIE ACHTERGROND EN WAT ZIJN JULLIE TAKEN IN DE GEMEENTE? EN HOE WERKEN JULLIE SAMEN?

Aline Wachtelaer: Ik behaalde recent een doctoraat in de kunstgeschiedenis. Sinds 2009 werk ik als archivaris bij gemeente Schaarbeek. Hier ben ik voornamelijk verantwoordelijk voor het sorteren, classificeren, bewaren en promoten van het gemeentearchief. We beheren twee soorten archieven. In de eerste plaats is er het historisch archief. Dat kan worden geraadpleegd door studenten en onderzoekers. Daarnaast is er ook een zogenaamd 'tussentijds' archief. Dit omvat documenten afkomstig uit alle gemeentelijke diensten en activiteiten: overheidsopdrachten, administratieve sancties, personeelsdossiers, enz. Wat tot het openbare domein behoort, kan worden geraadpleegd. Een deel van dit archief wordt op termijn opgenomen in het historisch archief. De rest zal worden vernietigd. Alles samen beheren we vier

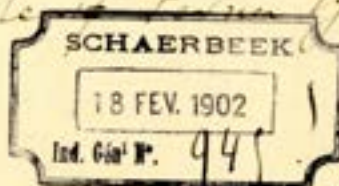
streckende kilometer archief. De oudste stukken dateren uit de tijd van onze eerste burgemeester aan het begin van de 19de eeuw. In 1911 veroorzaakte een brand enorme schade aan het stadhuis. Tal van kunstwerken gingen verloren, net als een deel van de archieven, waaronder de bevolkingsregisters. Gelukkig bleven de registers van de burgerlijke stand gespaard. Vandaag wordt slechts een klein deel ervan bewaard in de kelders van het stadhuis.

Véronique Baccarini: Ook ik studeerde kunstgeschiedenis, maar volgde nadien een opleiding restauratie van kunstwerken. Ik ging aan de slag bij de gemeente in 1989 voor het beheer van de gemeentelijke collectie. Mijn eerste taak bestond er in om werken te restaureren en te bepalen op welke manier ze het best bewaard konden worden, rekening houdend met de beschikbare middelen. Vandaag hebben we hiervoor eigen werkruimtes, waartoe enkel bevoegd personeel toegang heeft. Naast het beheer van de collectie, zorg ik mee voor de programmatie van tentoonstellingen in het Huis

PRIVAT-LIVEMONT
PEINTRE DÉCORATEUR-DESSINATEUR

75, RUE RENKIN, SCHAARBEEK-BRUXELLES

au Collège du Bourgmont
et Échassis de la Commune
de Schaerbeek

Messieurs!

En réponse à votre honore en date du
10 courant, 4e division n° 3171/3389. Je vous informe
que les cartons pour les panneaux décoratifs de la salle
des Sections dont vous m'avez confié l'exécution sont
commencés. Je compte pouvoir les terminer sous peu
et commencer les traits au mois d'avril prochain.
Ce travail étant un travail d'essai long et délicat.
Je désire profiter des longues journées de la belle
saison afin de ne pas interrompre l'exécution.
J'espère pouvoir les terminer pour le commencement
du mois de juillet.

Permettez-moi Messieurs, je vous prie,
l'expression de ma haute considération.

Privat-Livemont

AFB. 3
Mundus Romanus, Antoine Van Hammée, olieverfschilderij, 1893 (© verz gemeente. Schaarbeek, inv. 514).

der Kunsten. Ik voer ook nog beperkte restauratiewerken uit. Voor grotere projecten doen we hiervoor een beroep op externe specialisten.

Toen ik hier startte, bestond er reeds een inventaris van de collectie. Toch bleek er nood aan een nieuwe geschikte databank. Hier kozen we, net als onze historische archiefdienst, voor *CollectiveAccess*, een zeer gebruiksvriendelijk systeem. Helaas kan het publiek dit niet raadplegen en daarom gingen we in op het voorstel van Urban om onze collectie te delen via haar online inventaris (<https://collections.heritage.brussels>).

Aline en ik werken steeds vaker samen. We wisselen ook informatie uit met onze twee collega's van de cel Erfgoed. Samen maken we deel uit van twee verschillende directies en vallen onder de bevoegdheid van maar liefst drie schepenen. Bovendien zijn onze diensten in twee afzonderlijke gebouwen gevestigd.¹

DE INVENTARIS VAN DE GEMEENTELIJKE COLLECTIES IS NU VOLTOOID. HOE WORDT EEN DERGELIJK PROJECT BEHEERD?

VB en AW: We kregen hulp van vrijwilligers bij het invoeren van data. De tabel met de informatie uit de oorspronkelijke databank moest worden aangevuld met nieuwe gegevens. Gelukkig waren de afmetingen van de werken al in de eerste inventaris ingevuld. Als we al afbeeldingen hadden van collectiestukken, dan waren die veelal zwart-wit. Daarom was een nieuwe fotocampagne nodig. Die verliep in meerdere fasen.

HOE KUNNEN ARCHIEF- EN DOCUMENTATIEDIENSTEN HIERBIJ HELPEN?

VB en AW: In het kader van deze inventarisering

1. Het Huis der Kunsten is gevestigd op de Haachtsesteenweg 147, terwijl de gemeentearchieven gehuisvest zijn in de gemeentelijke gebouwen in de Anatole Francestraat.

AFB. 4
Dorp van Schaarbeek, Alexandre Boens, prent op papier, s.d. (Tussen 1820 en 1837) (© verz. gemeente Schaarbeek, inv. 676).

werd nauw samengewerkt met de gemeentelijke archiefdienst. De archieven leverden namelijk heel wat informatie om onze databank mee aan te vullen. Omgekeerd werden de archieven verrijkt met documentatie en beeldmateriaal die in het Huis der Kunsten over de collectie bewaard wordt. We krijgen ook vaak vragen van studenten in het kader van hun thesisonderzoek.

AW: Dankzij deze vragen werd mijn interesse voor dit archief gewekt. Het gaat maar om vier of vijf mappen met informatie over de aankoop van de werken, hun restauratie, tentoonstellingen, enz. Door de vragen van studenten moest alles opnieuw gesorteerd worden.

VB: Alle documenten met betrekking tot tentoonstellingen in het Huis der Kunsten worden overgedragen aan de archiefdienst. Daar worden ze gescand en ingevoerd in de databank. Helaas zijn oude dossiers soms onvolledig en zijn er werken waarover geen enkele informatie beschikbaar is. Uit oudere inventarissen kunnen

we ook opmaken dat sommige werken verdwenen zijn. Vroeger besliste het college van burgemeester en schepenen over de legaten. Om hier een duidelijker beeld over te krijgen, zouden we de dossiers rond deze beslissingen systematisch moeten uitpluizen. Maar dat is een gigantische taak waarvoor het ons aan tijd en personeel ontbreekt.

HOE IS HET VERWERVINGSBELEID VERANDERD SINDS 2016²?

VB: De begroting voorziet geen aankopen meer. In 2020 werd een aanwinstencharter³ opgesteld en goedgekeurd om het beheer en de uitbouw van de collectie te verbeteren. Schenkingen worden nog steeds aanvaard, maar ze moeten aan de criteria van het charter voldoen. Het grote probleem is dat er onvoldoende plaats is in de huidige depots!

2. In het nummer 18 van Erfgoed Brussel (2016) komt het toenmalige aankoopbeleid van de gemeente Schaarbeek reeds aan bod in DUMONT, P., 'Schatten op Zolder. Brusselse gemeentehuizen en hun kunstpatrimonium', *Erfgoed Brussel*, 18, 2016, pp. 90-101.

3. Te raadplegen op de website van de gemeente: <https://www.1030.be/nl/collectie>.

AFB. 5
Amazone, Godefroid Devreese, bronzen sculptuur, s.d. (© verz gemeente Schaarbeek, inv. 710).

DE GEMEENTELIJKE COLLECTIE WAS SNEL ZICHTBAAR OP DE ONLINE INVENTARIS VAN URBAN. HEEFT DIT INVLOED GEHAD OP JULLIE DAGELIJKSE WERK?

VB: De publicatie van de collectie op jullie inventaris maakte duidelijk dat er voor bepaalde werken nood was aan nieuwe fotoreportages. Die waren aanvankelijk niet gepland, tenminste niet binnen een kort tijdsbestek. Het belang van de gewestelijke website ligt ook in de kruisbestuiving tussen de verschillende Brusselse collecties, zowel wat betreft kunstenaars als de typologie van de werken. Vandaag krijgen we haast geen aanvragen meer om de werken ter plaatse te kunnen bezichtigen. Wanneer we toch dergelijk verzoek krijgen, verwijzen we in eerste instantie door naar de inventaris. Het blijft wel mogelijk om het werk te komen bewonderen, maar vaak volstaan de foto's op de website.

DE VZW ASSOCIATION DU PATRIMOINE ARTISTIQUE (APA) VOERT VOOR URBAN ONDERZOEK NAAR EEN AANTAL WERKEN. HOE VERLOOPT DEZE SAMENWERKING?

VB en AW: We moeten uiteraard tijd vrijmaken om de werken en de archiefdocumenten ter beschikking te stellen. We maken zelf ook al een voorselectie. Dit levert ook wel voordelen op. Het werk van APA, met name de aanvullende documentatie, verrijkt onze kennis over de collectie.

AW: We stellen samen ook beschrijvingen op van kunstwerken. Al in de eerste voorselectie die we voor APA maakten, waren werken opgenomen waarover ik reeds onderzoek had gedaan. Dit was met name het geval voor werken uit een tentoonstelling over de honderdste verjaardag van de brand in het stadhuis⁴. Ik kon de beschrijvingen van APA logischerwijs aanvullen met de informatie die ik hierbij al had verzameld.

GAF DIT JE ZIN OM DIT VERDER TE ZETTEN?

AW: Zeker, maar het kost tijd om het nodige onderzoekwerk te doen.

WAT ZIJN DE VOLGENDE GROTE UITDAGINGEN VOOR DE GEMEENTELIJKE COLLECTIES?

VB: Er zijn de geplande werkzaamheden aan het Huis der Kunsten. Die zullen ingrijpende veranderingen teweegbrengen. We zullen bijvoorbeeld de reserves naar een geschiktere locatie verhuizen, waardoor we de historische archieven en de kunstcollectie kunnen samenvoegen. De grootste uitdaging is echter om de gemeentelijke collectie meer bekendheid te geven en onze kennis te delen over de kunstwerken die ze bevat. De collectie maakt immers deel uit van het patrimonium van de hele Schaarbeekse bevolking. We moeten onze tentoonstellingen anders benaderen en hedendaagse werken combineren met andere werken uit de gemeentelijke collectie.

AW: Tot slot moeten we ook een dialoog tot stand brengen tussen de kunstwerken en de archiefstukken...

4. Zie de publicaties op de website van Archiviris (<https://archiviris.be/nl/>), Schaarbeek. *Van papier tot baksteen, geschiedenis van het Gemeentehuis*, Onthullingen van het archief.

Redactiecomite

Jean-Marc Basyn, Okke Bogaerts, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Valerie Orban et Cecilia Paredes.

Coördinatie dossier

Pascale Ingelaere en Murielle Leseqque
Paula Dumont en Cecilia Paredes

Coördinatie iconografie

Julie Coppens en Paula Dumont

Auteurs/ redactionele medewerking

Véronique Baccharini, Anne Carre, Elodie Cugnon, Thierry Claessens, Alice Graas, Ann Degraeve, Livia Depuydt, Sergio De Vincenzo, Eric Flamée, Yves Hannosset, Pascale Ingelaere, François-Xavier Lavenne, Murielle Leseqque, Pierre Loze, François Mairesse, Muriel Muret, Camille Paget, Géraldine Patigny, Constantin Pion, Sophie Rassat, Chiara Tomalino, Delphine Tonglet, Aline Wachtelaer, Marc Xenophontos, Benjamin Zurstrassen

Eindredactie nederlands

Okke Bogaerts, Paula Dumont

Eindredactie frans

Cecilia Paredes

Vertaling

Oneliner
Linguanet

Nalezing

Ann Degraeve, Valerie De Witte, Wim Kenis, Koenraad Raeymaekers, Coralie Smets, Tom Verhofstadt, Ilse Weemaels en de leden van het redactie-comité

Vormgeving en cartografie

Toast Confituur Studio

Lijst met afkortingen

AHM – Archieven Hortamuseum
AML – Archives et Musée de la littérature
DC.UB – Documentatiecentrum urban brussels
GAE – Gemeentelijke archieven Elsene
GAS – Gemeentelijke archieven Schaarbeek
GASG – Gemeentelijke archieven Sint-Gillis
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Museum Kunst & Geschiedenis
KMSKB – Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België
MSB – Museum Stad Brussel - Broodhuis
SAB – Stadsarchief Brussel
SABAM – Vereniging voor auteurs – fotografen

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2024/6860/007

Alle teksten zijn vertaald uit het Frans.
Cette revue paraît également en Français sous le titre « Bruxelles Patrimoines ».

Ontwerper van de maquette

Polygraph'

Druk

db Group.be

Verspreiding

Cindy De Brandt, Ilse Weemaels.
bpeb@urban.brussels

Bedankingen

Jean Bériaux, Anne Carre, Philippe Charlier, Adrien Dominique, Alice Gérard, Abigaël Gillard, Sarah Herrensens, Isabelle Leroy, Marie-Pierre Mathy, Muriel Muret

Coördinatie publicaties

Cecilia Paredes

Verantwoordelijke uitgever

Sarah Lagrillière, adjunct directeur generaal, urban.brussels (Gewestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed) Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

Contact

Urban.brussels - Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.urban.brussels
editions@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Cultureel Erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

032 - December 2019
De straat anders bekeken

033 - Lente 2020
Lucht, warmte, licht

034 - Lente 2021
Kleuren en textures

035 - Lente 2021
Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de Belle Époque

036 - Herfst 2022
Stadsgezichten

037 - Herfst 2024
Objecten en collecties

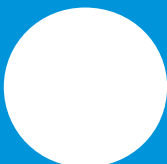
Alle artikelen kunnen geraadpleegd worden op www.erfgoed.brussels

urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van *Erfgoed Brussel* bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie.

Het nummer *Objecten en collecties*, geeft een inkijk in de buitengewone rijkdom en diversiteit van het roerend erfgoed, aanwezig in het Brusselse gewest. Tien jaar geleden verwierf het Gewest de bevoegdheid over deze nieuwe materie. Tijd om stil te staan bij de uitdagingen voor het beheer, de conservatie en de waardering van dit bijzonder erfgoed, alsook bij de ambities voor de toekomst.

Sarah Lagrillière,
Adjunct directeur generaal

U

15 €

ISBN 978-2-87584-217-6